СОГЛАСОВАНО
Председатель профкома
МАДОУ «Детский сад № 14 «Сказка»
_______ Г.М.Гайнутдинова
«01» сентября 2013 год
Введено в действие Приказом
заведующего МАДОУ
« Детский сад № 14 «Сказка» общеразвивающего
вида» Г.Нурлат РТ
№ 128 от 07.09.2013 г.

УТВЕРЖДАЮ
Заведующий МАДОУ
«Детский сад № 14 «Сказка»
_______ Ф.Н.Якупова
«28» августа 2013 год
Рассмотрено на педсовете
протокол № 10
от 29.08.2013 г.

Рабочая программа воспитателя (по обучению детей родному языку)

муниципального автономного дошкольного образовательного учреждения «Детский сад № 14 «Сказка» общеразвивающего вида» г.Нурлат РТ.

на 2014/2017 учебный год

Воспитатель (по обучению детей татарскому языку) Рахимова Р.Г.

г. Нурлат 2013 год

Балалар бакчасында татар балаларына ана теле өйрәтү программасы.

Аңлатма язуы

«Татарстан Республикасы халыклары телләре турында» Татарстан Республикасы Законында һәм «Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләр саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасы»нда мәктәпкәчә милли белем бирү өчен кирәкле шартлар булдыру каралган. Бу - республикабызда эшләп килә торган милли балалар бакчалары өчен кадрлар әзерләү, аларның белемен күтәрү һәм методик ярдәм күрсәтү мәсьәләләре. Әлеге проблемаларның бер өлеше "Туган телдә сөйләшәбез" өйрәтү-методик комплектлары ярдәмендә чишелә. Тәкъдим ителгән әсбап – татар балаларын туган телгә өйрәтү, аларның сөйләмен үстерү буенча методик кулланма. Аның төп максаты ана телендә балаларның дөрес һәм яхшы телдән сөйләмен формалаштыру. Кече яшьтән үк баланың сөйләмен үстерү аның аралашу, танып белү, әхлакый һәм рухи юнәлешләр нигезен билгели.

Ул 2010-2015 елларга мәгариф системасын үстерү Стратегиясе кысаларында балалар бакчаларында балаларга туган тел өйрәтү, сөйләм үстерү юнәлешен тормышка ашыру максатыннан төзелгән һәм "Туган телдә сөйләшәбез" дип аталган методик әсбап балалар бакчасында беренче кече яшьтәге балалар белән эшләүче тәрбиячеләргә кулланма буларак тәкъдим ителә. "Туган телдә сөйләшәбез" дип исемләнгән методик комплект икенче кече яшьтәгеләр, уртанчылар, зурлар, мәктәпкә хәзерлек төркемнәре өчен дә әзерләнә. Бу комплектның төп максаты балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү булса, төп үзенчәлеге – тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру, бәйләнешле сөйләм үстерү, тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау (тоемлау) сәләте булдыру.

Туган телдә сөйләшергә өйрәтү гаиләдә башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә дәвам итә. Ул балаларга ана телендә тәрбия һәм белем бирү өчен мөмкинлекләр тудыру, халкыбызның рухи байлыгына, мәдәниятенә якынайту шартларында алып барыла. Мәктәпкәчә учреждениеләр, мәгариф системасының беренче баскычы буларак, нәниләрне туган телгә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

Беренче кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасы мәктәпкәчә яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасыннан аерыла. Балаларны туган телгә өйрәтү һәм сөйләм үстерү әйләнә-тирә белән таныштыру процессында бара. Шушы үзенчәлекләрне исәпкә алып, кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеге эчтәлеген төзегәндә әйләнә-тирә предметларны һәм күренешләрне танып белүдә нәрсә чыганак булып торуы игътибар үзәгенә алына. Балаларның сөйләмен үстерү "Кроха" программасында (Г.Г. Григорьева, Н.П. Кочетова, Д.В. Сергеева һ.б.) күрсәтелгән түбәндәге эшчәнлек төрләренә нигезләнеп төзелә:

I. Табигый шартларда табигать һәм социаль тирәлек белән турыдан туры таныштыру.

1. Табигатьне (күренешләрне һәм объектларны) күзәтү.

2. Предметлы дөнья белән таныштыру: предметлар һәм кораллар (исеме, сыйфаты, үзлекләре, эш-хәрәкәтләре).

3. Социаль күренешләр (үзең, якын кешеләр, өлкәннәр хезмәт турында күзаллаулар) белән таныштыру.

II. Образлы уенчыклар, пластик художестволы образлар аша тирә-юнь белән белән таныштыру

1. Уенчыклар карау.

2. “Тылсымлы капчык”, “Бу өйдә кем (нәрсә) яши?” дидактик уеннары, курчак белән дидактик уеннар.

3. Уеннар, күңел ачулар, уен-көлкеләр.

4. Йомыш кушулар (индивидуаль һәм кечерәк төркемнәргә бүлеп).

III. Художестволы картиналары аша (живописный, графический художественный образ) (буяулар һәм буяусыз ясалган образлар (графика) әйләнә-тирә белән таныштыру.

1. Өстәлгә куела торган кечкенә картиналарны, китаптагы иллюстрацияләрне, стенадагы картиналарны карау.

2. “Җанлы” кечкенә картиналар белән эшчәнлек.

IV. Нәфис сүз аша әйләнә-тирә белән таныштыру.

1. Матур әдәбият, юаткычлар, шигырьләр, әкиятләр, хикәяләр уку.

2. Тәрбияче белән бергә кыска гади әкиятләрнең эчтәлеген сөйләү.

V. Күрсәтмәлелектән башка тирә-юнь белән таныштыру һәм сөйләм үстерү.

1. Күрсәтмәлелектән башка һәм ситуциядән тыш тәрбияченең сөйләве.

2. Балалар белән әңгәмәләр һәм сөйләшүләр (тәҗрибәдән чыгып, күзәтүләрдән соң).

Методик әсбапта танып белү, коммуникация, матур әдәбият белән таныштыру кебек өч белем бирү өлкәсе карала. Нәниләр эшчәнлеген оештыру комплекслы-тематик планлаштыру нигезендә бара. План ел дәверендә төрле темалар үзләштерүне күздә тота. Болар - “Балалар бакчасы”, “Көз”, “Мин дөньяның бер кешесе”, “Минем әйләнә-тирәм”, “Кыш”, “Яңа ел бәйрәме”, “Әтиләр һәм әниләр, бабайлар һәм әбиләр”, “Халык иҗаты”, “Яз”, “Җәй”. Елга ике тапкыр диагностик методикалар ярдәмендә мониторинг үткәрелә. Мониторинг нәтиҗәләре балаларның персональ карточкаларына языла.

Туган телне өйрәнүгә юнәлдерелгән эшчәнлек конспектлары Н.Е.Веракса, Т.С.Комарова, М.А.Васильева редакциясендә чыккан “Туганнан алып мәктәпкә кадәр. Мәктәпкәчә мәгарифнең якынча төп белем бирү программасы” нигезендә төзелгән. Авторлар эшчәнлек конспектлары язганда үстерелешле өйрәтү, өйрәтү барышында тәрбияләү, фәннилек, эзлеклелек һәм системалылык, аңлаешлылык, балаларның яшь үзенчәлекләрен исәпкә алу, гуманлылык, күрсәтмәлелек һ.б. төп педагогик принципларга таяналар. Өйрәтү-тәрбия процессы балаларның “якындагы үсеш зонасында” (Л.С. Выготский) бара. Бу процессны әйдәп баручылар - тәрбиячеләр.

Өченче яшьтәге балалар белән оештырылган эшчәнлек уен характерын ала. Эшчәнлек төрләрендә сөйләм үсешенең сүзлек эше, сөйләмнең грамматик төзелеше өстендә эш, аваз культурасы тәрбияләү, бәйләнешле сөйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру бурычлары хәл ителә.

Балалар белән эшләү процессында *сүзлек эше* зур урын ала. Сүзлек эше- бәйләнешле сөйләм нигезе. Балалар

бакчасында сүзлек эшенең өч бурычы чишелә:

1. Иң беренче чиратта, гомуми кулланылыштагы лексика хисабына (предметларны, аларның төп билгеләрен, сыйфатларын, алар белән эш-хәрәкәтләрен атау) сүзлекне баету.

2. Сүзлеккә төгәллек кертү. Балаларга сүзне әйтү үрнәген бирү, аны һәр бала белән күп тапкыр кабатлау.

3. Сүзлекне активлаштыру.

Сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыруның төп шарты – тәрбиячелең, өлкәннәрнең грамоталы сөйләме һәм сөйләмнең морфологик, синтаксик ягын, сүзъясалу ысулларын үзләштерү буенча үткәрелә торган күнегүләр.

Аваз культурасы тәрбияләү буенча эш аның сөйләм сулышы, ишетеп кабул итү, артикуляция аппаратын үстерү һ. б. шундый компонентларны үз эченә ала.

Бәйләнешле сөйләм үстерү сөйләмнең ике формасын - диалоглы һәм монологлы сөйләм үстерүне күздә тота. Диалоглы сөйләм үстерүдә сорау-җавап формасы, балаларның үзләренең сорау бирә, бер-берсенә мөрәҗәгать итә белүе – иң отышлы формалар. Балаларның кечкенә хикәяләрне мөстәкыйль төзи белүе монологлы сөйләм барлыкка килүдә мөһим күрсәткеч булып тора.

Балаларны *матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру* – сөйләм үсешенең әһәмиятле бурычы һәм чарасы. Матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру түбәндәге бурычларны чишкәндә тормышка ашырыла:

1. Дөньяны бербөтен итеп кабул итүне, күзаллауларны формалаштыру.

2. Әдәби сөйләмне үстерү.

3.Эстетик зәвыкны, әдәби әсәрне кабул итүне үстерү.

Туган телгә өйрәтү, сөйләм үстерү бурычларын чишкәндә өйрәтүнең төрле методлары, алымнары, чаралары кулланыла. Шундый чараларның берсе булып, бармак уеннары тора. Хәрәкәтләнү активлыгы югарырак булган саен, балаларның сөйләме тизрәк һәм яхшырак үсеш ала, сөйләм сыйфаты, төрлелеге белән аерылып тора. Бармак уеннары баш мие эшчәнлегенә, интеллект үсешенә уңай йогынты ясый. Чыннан да, физиологлар, психологлар үткәргән тикшеренүләр (Л.С. Выготский, И.П. Павлов, А.Р. Лурия, А.А. Леонтьев һ.б.) хәрәкәтләнү һәм сөйләм моторикасының үзара бәйле булуын исбатлыйлар.

Балалар белән эшләү дәверендә төрле предметлар тотып биюләр, уеннар киң кулланыла. Нәниләр уенчыкларны яшерәләр, эзлиләр, табалар. Мондый уеннар балаларда зур кызыксыну уята, тәрбияче күрсәткән хәрәкәтләрне балалар тырышып кабатлыйлар, “куян булып сикерәләр”, “кошлар булып очалар”, җим чүплиләр”, “аю кебек алпан-тилпән йөриләр”, “әтәч булып кычкыралар” һ.б. Бу уеннарда музыка әсәрләрен куллану балаларның фонематик ишетү сәләтен, ритмикасын, эмоциональ сферасын да баета, үстерә.

Нәниләр белән эшләгәндә “Җанлы картиналар” куллану зур урын алып тора. “Җанлы картиналар” - тышкы кыяфәтләрен көтмәгәндә үзгәртәләр һәм шуның белән балаларның игътибарын җәлеп итәләр. Алар эчтәлеге буенча ике-өч төрле эшчәнлек өчен кулланыла ала. Мондый очракта эшчәнлекнең аерым эпизодларын үзгәртергә кирәк. Мәсәлән,

катнашучыларның санын кыскартырга яки арттырырга, яңа элементлар кертергә мөмкин. “Җанлы картиналар”ны темалар буенча сайлау мөһим: урам, йорт һәм кыргый хайваннар, кошлар, кибет һ.б. белән таныштыру.

Балаларның игътибарын туплау, эшчәнлеккә карата кызыксыну уяту, ял иттерү (релаксация) максаты белән шигъри әсәрләргә зур игътибар бирелә. Бу әсәрләрне укыганда балалар эчтәлегенә туры китереп хәрәкәтләр ясыйлар: “яфраклар, кар бөртекләре кебек очалар”, “кер юалар, чайкыйлар, сыгалар”, “кояшны сәламлиләр”, “кояш нурлары ясыйлар” һ.б.

Матур әдәбият, халык иҗаты, күрсәтмәлелек, предметлар белән уен хәрәкәтләре, кошларның, җәнлекләрнең образларын имитацияләү - болар барысы да нәниләрне туган телгә өйрәтүдә, аларның сөйләмен үстерүдә зур әһәмияткә ия. Балалар белән үткәрелә торган эшчәнлек конспектлары тулы, күләмле итеп язылды. Өйрәтү-тәрбия процессында балалар белән эшчәнлекне оештырганда тәрбиячегә иҗади якын килү мөмкинлеге бирелә. Эшчәнлек конспектларын төзегәндә тәрбияче өчен күрсәтмәләр, балаларның якынча җаваплары, балаларны активлаштыру җәя эчендә күрсәтелә. Җәя эчендә күрсәтелгән индивидуаль һәм күмәк кабатлаулар истә калдыру максатыннан аваз, сүз, иҗек, фраза кебек сөйләм элементын кабатлауны күрсәтә. Кабатлауның төрле вариантлары бар: тәрбияче артыннан, балалар артыннан, тәрбияче белән бергә, күмәк, индивидуаль.

Балаларны активлаштыру балаларның җавапларын конкретлаштыру, аерым сүзләрне, фразаларны, хәрәкәтләрне кабатлату максаты белән эшләнә.

Тәрбияче балаларга гомуми сораулар белән мөрәҗәгать итә, барлык балаларга да бирелгән сорауны кечкенә бала үзенә бирелгән дип кабул итми, шуңа күрә тәрбиячегә соравын конкретлаштырырга кирәк (- Балалар, алма нинди төстә? – Әмир, алма нинди төстә? – Гүзәл, алма нинди төстә? - Балалар, минем янга килегез әле. – Марат, син дә кил әле. –Алсу, син дә кил.).

Без, авторлар коллективы, өйрәтү-методик комплектта тәкъдим ителгән материаллар балаларга туган телне өйрәтүдә һәм аларның сөйләмен үстерүдә тәрбиячеләргә ныклы ярдәмлек булыр дип ышанып калабыз. Әлеге методик әсбап милли балалар бакчасында эшләүче педагогларга, тәрбиячеләргә, әти-әниләргә, педагогик уку-укыту йортларында белем алучы студентларга адреслана. Алардан киңәшләр, тәкъдимнәр көтеп калабыз.

Өченче яшьтәге балаларның сөйләм үсеше үзенчәлекләре

Өченче яшьтәге балаларның сөйләм үсешендә мөһим үзгәрешләр бара. Танып белү сферасы камилләшә, сөйләм функцияләре арта. Сөйләм зурлар белән генә түгел, ә балаларның бер-берсе белән аралашу чарасы да булып тора.

Сөйләмне үзләштереп, бала предметларны гына түгел, ә сүзләргә, фразаларга да игътибар итә башлый. Ул зурларның инструкциясен, кушкан, катлаулырак йомышларны да ишетә, кабул итә һәм үти ала. Бу яшьтә сүзлек коммуникатив функциясе белән берлектә гомумиләштерү функциясенең дә камилләшүе дәвам итә. Балаларның сөйләмен формалаштыруда кабул итүнең әһәмияте зур. Бу яшьтә әйләнә-тирә дөньяны сенсор танып белү өстенлекле урын алып тора. Баланың күзаллаулар запасы арта һәм һәр нәрсәне бала сүзләр белән белдерә башлый. Бу үз чиратында сүзлек күләме артуга

китерә. 2 яшьтә бала сүзлегендә 270-300 сүз 2,5 яшьтә 400-500 сүз булса, 3 яшьтә 1000-1500 сүзгә җитә. Балалар яңа сүзләрне генә түгел, ә сөйләм әйләнмәләрен дә бик тиз отып алалар һәм кабатлый башлыйлар.

Балалар сөйләмендә бәйлек сүзләр дә очрый, сыйфат һәм рәвешләрнең саны арта. Ел ахырына балалар үз сөйләмнәрендә сыйфат фигыльдән һәм хәл фигыльдән башка барлык сүз төркемнәрен дә кулланалар. Болар барысы да балага үз фикерен формалаштырырга һәм җөмләләрдә белдерергә булышлык итәләр. Балалар кушма җаенке җөмләләрдән дә файдаланалар. Кече яшьтәге балалар нәрсә кирәген, нәрсә күргәннәрен һәм ишеткәннәрен әйләнә-тирәдәгеләргә ачык итеп аңлата беләләр. Булган тәҗрибәләренә нигезләнеп, өлкәннәр әйткән фразадагы һәр аерым сүзне аңлый һәм хәтерендә калдыра.

Сөйләмнең коммуникатив функциясе камилләшә. Бала диалоглы сөйләмне үзләштерә башлый. Кече мәктәпкәчә яшь чорында диалоглы сөйләм сөйләмдә аралашуның төп формасы булып тора. Үз фикерләрен теләп белдерергә өйрәнә. Өченче яшь ахырына балалар күп сораулар белән мөрәҗәгать итәләр, бу аларның сөйләм һәм фикерләү үсеше турында әйтә. Ике яшьтән соң баланың яшьтәшләре белән аралашу теләге арта. Фонетик яктан караганда әле баланың сөйләме камил түгел. Өч яшькә туган телнең барлык авазларын кабул итсә дә, аларны бик дөрес итеп әйтә алмыйлар.

Өченче яшьтәге бала аның белән аралашканда зурларның нәрсә турында сөйләвен яхшы аңлыйлар. Алар белән үткән һәм киләчәк турында да сөйләшергә була. Сөйләмнең актив булмаган формасы барлыкка килә. Балалар әдәби әсәрләрне, әкиятләрне, зурлар сөйләгәнне тыңлыйлар һәм аңлыйлар.

Кабул иткән нәрсәләрен бала үз теләге белән сөйләмдә чагылдырырга омтыла (сөйли, эчтәлеген сөйли). Тасвирый сөйләм һәм монологлы сөйләм формалаша. Болар барысы да баланың күзаллаулары киңәюе, аның мөстәкыйльлеге һәм хыял итүе үсеше белән бәйле. Бу яшь чоры сүз иҗаты үсеше өчен башлангыч булып тора. Ул баланың хисләрен, кичерешләрен ачык чагылдыра.

Баланың сөйләмендә үзенең төрле хисләрен, кичерешләрен ачык итеп чагылдыра белүе нигезендә ел ахырына сөйләм тагын сәнгатьлерәк була башлый. Болар барысы да аның шәхес үсешенә зур йогынты ясый. Сүзлек эше, сөйләмнең грамматик ягы, аваз культурасы, бәйләнешле сөйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру өстендә эшләү кебек бурычларны максатчан чишкәндә генә баланың сөйләм үсешендә уңышларга ирешергә мөмкин.

Беренче кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасы мәктәпкәчә яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасыннан аерылып тора. Балаларны туган телгә өйрәтү һәм сөйләм үстерү әйләнә-тирә белән таныштыру барышында алып барыла. Шушы үзенчәлекләрне исәпкә алып, кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеге эчтәлеген төзегәндә әйләнә-тирә предметларны һәм күренешләрне танып белүдә нәрсә чыганак булып торуы игътибар үзәгендә торды. Балаларның сөйләмен үстерү эше “Кроха” программасында күрсәтелгән түбәндәге эшчәнлек төрләренә нигезләнеп төзелде:

1. Табигый шартларда табигать һәм социаль тирәлек белән турыдан туры таныштыру.

1). Табигатьне (күренешләрне һәм объектларны) күзәтү.

2). Предметлы дөнья белән таныштыру: предметлар һәм кораллар (исеме, сыйфаты, үзлекләре, эш-хәрәкәтләре).

3). Социаль күренешләр (үзең, якын кешеләр, олылар хезмәт турында күзаллаулар) белән таныштыру.

2. Образлы уенчыклар, пластик художество образлары аша тирә-юнь белән белән таныштыру

1). Уенчыклар карау.

2). “Тылсымлы капчык”, “Бу өйдә кем (нәрсә) яши? дидактик уеннары, курчак белән дидактик уеннар.

3). Уеннар, күңел ачулар, уен-көлкеләр.

4). Йомыш кушулар (индивидуаль һәм кечерәк төркемнәргә бүлеп).

3. Художество картиналары аша (буяу һәм буяусыз ясалган образлар (графика) әйләнә-тирә белән таныштыру.

1). Өстәлгә куела торган кечкенә картиналарны, китаптагы иллюстрацияләрне, стена картиналарын карау, “җанлы” кечкенә картиналар белән эшчәнлек.

4. Нәфис сүз аша әйләнә-тирә белән таныштыру.

5. Күрсәтмәлелектән башка тирә-юнь белән таныштыру һәм сөйләм үстерү.

Белем бирү эшчәнлеге планнары (4-5 яшьлек балалар өчен)

Үткәрү вакыты	**Бүлекләр**	**Тема**	**Бурычлар**
2.09.14 ел 8.09.14 ел.	**“Татарча сөйләшик”**	1.“Танышыйк, дус булыйк”	Туган телгә мәхәббәт тәрбияләү. “ң” авазының артикуляциясе өстендә эшләү. Балаларның татар телен белү дәрәҗәсен ачыклау.
		2.“Без татарча сөйләшәбез”	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Татар милли киемнәрен карау. Сүз байлыгын активлаштыру.
		3.“Әйдәгез, сөйләшәбез”	Туган телгә мәхәббәт тәрбияләү. Балаларның игътибарлылыкларын арттыру. Мин, син, синең сүзләрен сөйләмдә ныгыту.
9.09.14 ел - 22.09.14 ел.	**“Минем уенчыкларым”**	1.“Без уйнарга яратабыз”	Уенчыкларга сакчыл караш тәрбияләү. Мин, син , синең сүзләрен сөйләмдә ныгыту. Төрле хәрәкәтләрне белдерә торгшан сүзләр исәбенә сүзлек запасын баету.
		2-3.“Минем яраткан уенчыкларым”	Итәгатьле, ягымлы булырга өйрәтү. Уенчыклар ярдәмендә дөрес сүзтезмәләр төзү. Уенчык исемнәрен сөйләмдә куллану.
		4. Шигырь ятлау: Ә Бикчәнтәева “Туп”	Тыйнак, сабыр булырга, иптәшеңә ярдәм итәргә өйрәтү. Балаларның хәтер сәләтен үстерү. Шигырьгә кызыксыну уяту һәм ятлау теләге тудыру.
		5. “Яңа уен өйрәнәбез”	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Уң, суң, алга, артка сүзләрен сөйләмдә дөрес куллану. Балаларның хәтерен, бәйләнешле сөйләмен үстерү.

		6. “Күңелле, кызык уйнавы бергә”	Балаларда уйнарга теләк уяту. Балаларның диалогик сөйләмен, игътибарлылыгын үстерү.
23.09.14 ел - 14.10.14 ел.	**“Көзге байлыклар”**	1-2.”Серле кәрзин”	Балаларда зирәклек, тапкырлык, игътибарлылык тәрбияләү. Нинди? Соравына дөрес җавап бирергә өйрәтү. Яңа сүзләр хисабына яшелчәләр темасы буенча балаларның белемнәрен арттыру.
		3. “Шалкан” әкияте.	Балаларның игътибарлылыгын үстерү. Әкият геройларына кызыксыну, ярату хисләре тәрбияләү. Балаларның сөйләм телен үстерү.
		4-5.”Җиләк- җимеш бакчасы”	Җиләк- җимешләрне танып әйтә белү.Әче, баллы сыйфатларын сөйләмдә дөрес куллану. Халык- авыз иҗатына мәхәббәт тәрбияләү.
		6. “Көзге байлыклар”	Уеннарда теләп катнашу. Яшелчә, җиләк- җимеш исемнәрен ныгыту.
		7. Әкият уку: “Аю белән бабай”	Балаларны киң күңелле, юмарт булырга өйрәтү. Әкият геройларына мәхәббәт тәрбияләү.
		8-9. “Бар матур бакча” җырлы- биюле уены.	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Сүзләргә туры китереп хәрәкәтләрне дөрес башкару.
15.10.14 ел 28.10.14 ел	**“Ямьле көз килде”**	1. “Көзге матурлык” .	Көзге табигатькә соклану. Ел фасылы көз турында сөйләшү. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү.
		2. Уен уйнау. “Көз һәм балалар” .	Балаларда уйнарга кызыксыну тудыру. Уенның сүзләренә туры китереп, хәрәкәтләр ясау. Уенның сүзләрен истә калдыру.
		3-4. Шигырь ятлау. Ә. Ерикәй “Көз”	Көзге табигатьне ярату. Матур әдәбият әсәрләренә мәхәббәт тәрбияләү.
		5-6. Санамыш өйрәнү. “Кояшчык”	Табигать күренешләрен өйрәтүне дәвам итү. Балаларда санау күнекмәләрен булдыру.
29.10.14 ел 2.12. 14.ел.	**“Безнең гаилә”**	1-2. “Гаилә”	Якын кешеләрне ярату, хөрмәтләү. “а”, “ә” авазларының дөрес әйтелешенә ирешү. Сөйләм телен үстерү.
		3. “Безнең туганнар”	Олыларга карата җылы, ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү.Якын туганнар, туганлык хисләре турында сөйләшү.
		4. “Гаилә” рәсеме буенча	Гаилә әгъзаларына мәхәббәт тәрбияләү. Балаларга хикәя төзеп сөйләргә

		хикәя төзү.	булышлык итү.
		5. Әкият уку: А. Алиш “Тукмар белән Чукмар”	Дус, тату яшәргә, ярдәмчел булырга өйрәтү. А. Алишның тормышы белән таныштыру. Әкиятнең эчтәлеген күңелдә ныгыту.
		6. Җыр өйрәнү. “Бу өйдә кем яши?”	Көйгә кушылып җырлау. Җырның сүзләрен күңелдә ныгыту.
		7-8. “Тату гаилә”	Гаилә әгъзаларына мәхәббәт тәрбияләү. Лексиканы ныгыту. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү.
		9. “Өлкәннәрне хөрмәтләү.	Балаларны өлкәннәрне хәрмәт итәргә, сүз тыңлаучан булырга өйрәтү. Олыларга каршы сүз әйтергә, тупас мөгамәләдә булырга ярамаганлыгын, киреләнүнең начар гадәт икәнлеген аңлату.
		10. Әкият карау: “Шалкан” әкияте.	Дус, тату яшәү, ярдәмчел булырга өйрәтү. Дуслык, татулык төшенчәләрен аңлату. Әкиятнең эчтәлеген хәтердә ныгыту.
		11. “Кадерле әниләр”.	Әниләргә карата ярату, хөрмәт хисе тәрбияләү. Шигырьләр уку, җырлар тыңлау.
		12. Әкият карау. “Өч кыз” татар халык әкияте.	Әниләргә мәхәббәт хисе тәрбияләү. Әкиятнең эчтәлеген истә калдыру. Сөйләм телен үстерү.
3.1214ел-17.12.14 ел	**“Кеше әгъзалары”**	1-2. “Минем әгъзаларым”	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Къ, кь авазларының дөрес әйтелешенә ирешү. Кеше әгъзалары лексикасын ныгыту.
		3. Уен уйнау. “Бармак уеннары”	Күңелле уйнау. Уеннарның сүзләрен күңелдә ныгыту.
		4-5. “Чиста булыйк”	Балаларны иртән, йокы алдыннан теш чистартырга, ашаганнан соң һәрчак авызны чайкарга, йокы алдыннан аякларны юарга гадәтләндерү.
		6.Уен уйнау. “Күрсәт әле үскәнем” уены.	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Уенның сүзләрен өйрәтү. Уен сүзләренә туры китереп, хәрәкәтләр ясау.
		7. Шигырь уку. Ж Тәрҗаманов “Йомшак су йөгерек су”	Балаларда чисталык, пөхтәлек тәрбияләү. Шигырьнең эчтәлеге белән таныштыру. Сөйләм телен үстерү.
22.12.14ел-30.12.14ел.	**“Кышкы табигать”**	1-2.”Кышкы матурлык”	Кышкы табигатькә соклану. Балаларны кышның билгеләре белән таныштыру.
		3. Әкият уку. А. Алиш. “Куян кызы” 11-12. “Яңа ел бәйрәме”	Олыларны тыңларга, ярдәмчел булырга өйрәтү. Матур әдәбият әсәрләре белән таныштыру. Күңелле уйнау.

			Бәйрәмдә күңелле ял итү. Шигырьырлар, биюләр башкару. Күңелле уйнау.
31.12.14 ел.	**“Күңелле курчаклар”**	1-2.”Милли киемдәге курчаклар”	Балаларны чисталыкка, пөхтәлеккә өйрәтү. Милли киемнәр белән таныштыру. Киемнәрнең исемнәрен истә калдыру.
		3-4. “Курчак бүлмәсе”	Күңелле уйнау. Балаларда юмартлык сыйфаты тәрбияләү. Өй җиһазлары белән танышу.
		5. Уен уйнау. “Ак калач”	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Уенның сүзләрен өйрәнү. Уен сүзләренә туры китереп хәрәкәтләр ясау.
		6. “Курчак өендә кунакта”	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Лексиканы баету.
		7-8.Шигырь уку. Р. Хари “Матур өй”	Балаларда кунакчыллык тәрбияләү.
		9. “Кабартма” өстәл театры.	Балаларда игътибарлылык тәрбияләү. Әкиятнең эчтәлеге белән таныштыру. Әкият геройларына мәхәббәт тәрбияләү.
	“Безнең дускайлар”	1-2. “Йорт хайваннары”	Йорт хайваннарын ярату, кыерсытмау. Аларның кешегә файдалы икәнлекләрен аңлату. Балаларның белемнәрен ныгыту.
		3. “Песи һәм песи балалары” рәсемен карау.	Балалара бер-берсен тыңлый белү сыйфатын тәрбияләү. Балаларның игътибарлылыгын, рәсемдәге детальләрне күрә алу сәләтен үстерү. Рәсем буенча хикәя төзеп сөйләргә ярдәм итү.
		4. “Кунакчыллык. Кунакта үз-үзеңне тота белү.	Кунакчыл булырга өйрәтү. Кунакны каршылау, хөрмәт итү. Кунакта үз-үзеңне тотукагыйдәләре белән таныштыру.
		5.”Эт һәм көчекләр” рәсемен карау.	Балаларда игътибарлылык тәрбияләү. Рәсем буенча хикәя төзеп сөйләргә ярдәм итү.
		6. Шигырь ятлау. Г. Тукай “Гали белән кәҗә”	Йорт хайваннарын ярату, кыерсытмау. Балаларның хәтер сәләтен, диалогик сөйләмнәрен үстерү.
		7. Г. Тукайның “Гали белән кәҗә” шигыре буенча мультфильм.	Балаларда игътибарлылык тәрбияләү. Шигырьне күңелдә ныгыту.
	“Йорт кошлары”	1-2. “Йорт кошлары”	Йорт кошларын ярату, кыерсытмау. Балаларны тапкырлыкта, зирәклектә тикшерү.
		3. Әкият карау. “Төлке белән каз” татар халык әкияте.	Әкиятне игътибар белән карау. Әкият геройлары белән таныштыру.
		4. Уен уйнау. “Безнең дускайлар”	Балаларда уйнарга кызыксындыру тудыру. Күңелле уйнау. Уенның сүзләрен күңелдә ныгыту.
		5. “Җомак әйтәм- җавап	Балаларның тапкырлыкларын, зирәклекләрен тикшерү. Балалар фольклоры

		көтәм”	әсәрләрен өйрәтү. Сөйләм телен үстерү.
	“Кыргый җәнлекләр”	1-2. “Урман җәнлекләре”	Җәнлекләрне ярату, кыерсытмау. Кыргый хайваннарга карата кайгыртучанлык тәрбияләү. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү.
		3. Әкият уку. “Теремкәй” татар халык әкияте.	Җәнлекләргә карата кайгыртучанлык тәрбияләү. Балаларда артистлык сәләтен үстерү. Әкиятнең эчтәлеген истә калдыру.
		4. Уен өйрәнү. “Ак куян” уены.	Балаларда уйнарга теләк тудыру. Уенның сүзләрен өйрәнү. Уен сүзләренә кушылып, хәрәкәтләр ясау.
		5-6.Әңгәмә. “Кыргый җәнлекләрнең кышкы тормышлары”.	Җәнлекләргә карата кайгыртучанлык тәрбияләү. Җәнлекләрдәге үзгәрешләрне, нәрсә ашауларын, дошманнардан ничек саклануларын билгеләү.
		7. Әкият уку. Л. Н, Толстой “Өч аю”	Әкият геройларына соклану. Эчтәлек белән таныштыру. Әкиятне өстәлдә уйнау.
	“Язны каршылыйбыз”	1-2. “Яз җитте”	Язгы табигатькә соклану. Һава торышын дөрес билгеләргә өйрәтү. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү.
		3-4.”Котлы булсын Нәүрүз”	Балаларда уйнысы килү теләге тудыру. Нәүрүз бәйрәме турында шигырьләр, җырлар өйрәнү. Татар халкының милли бәйрәме белән таныштыру.
		5. Шигырь ятлау. Р. Вәлиева “Яз”	Язны ярату, язга соклану. Шигырьне ятлау теләге булдыру, хәтер сәләтен үстерү.
	“Ашамлыклар”	1-2. “Ашамлыклар”	Ризыкка сакчыл караш тәрбияләү. Ашамлык исемнәрен ныгыту.
		3. Табын әдәбе.	Балаларда табында үз-үзен тота белү сыйфатлары тәрбияләү.Бәйләнешле сөйләм һәм мөстәкыйль фикерләү сәләтен үстерү. Халык авыз иҗаты әсәрләрен өйрәтү.
		4. “Икмәккә сакчыл караш”	Икмәкне кадерләү, хөрмәтләү. Балаларның хәтерен, игътибарын, сөйләм күнекмәләрен үстерү.
		5. “Йомры күмәч” рус халык әкияте.	Әкиятнең эчтәлеге аша балаларда геройларга уңай караш тәрбияләү. Балаларның игътибарлылыгын үстерү.
	Г. Тукай иҗаты.	1. “Гали белән кәҗә шигыре.	Матур әдәбият әсәрләре аша балаларда дуслык, татулык сыйфатлары тәрбияләү. Шигырьне күңелдә ныгыту. Балаларда Г. Тукайның күпкырлы иҗатына кызыксыну уяту.
		2. “Кызыклы шәкерт” шигыре	Балаларны тырыш, эшчән булырга өйрәтү. Балаларда Г. Тукай әсәрләренә карата кызыксыну тәрбияләү. Бәйләнешле сөйләм телен үстерү.
		3. “Шүрәле” әкияте.	Балаларны курыкмаска, батыр булырга өндәү. Әкиятнең эчтәлеге буенча үз фикерләрен әйтә белү, фикерләү, хәтер сәләтен үстерү.
		4. “Су анасы” әкияте.	Балаларны урлашмаска, ялганламаска өйрәтү. Балаларның күзәтүчәнлеген, игътибарлылыгын үстерү. Уйнысы килү теләге тудыру.
			Туган якны яратырга өйрәтү. Туган як, туган җир турында сөйләшү. Матур

	“Минем туган ягым”	1. Әңгәмә. “Нинди матур туган ягым”	әдәбият әсәрләрен өйрәнү.
		2-3. “Нурлатым, туган җирем”	Туган җирне ярату. Туган җирнең байлыкларына сакчыл караш тәрбияләү. Сөйләм телен үстерү.
	“Без әкият яратабыз”	1. “Ике кыз” татар халык әкияте.	Балаларны акыллы, тәртипле булырга өйрәтү. Әкиятнең эчтәлеге аша балаларда тырышлык, эшчәнлек тәрбияләү.
		2. “Бүләк кемгә” әкияте	Табигатькә сакчыл караш тәрбияләү.Балаларның ел фасыллары турындагы белемнәрен ныгыту.
		3.“Алтын бөртекләр” әкияте	Хезмәтне ярату, уңган, тырыш булырга өйрәтү. Әкият геройлары белән таныштыру. Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру.
	“Саф hавада булу”	1. “Җиләк җыю” уены.	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Олыларга карата ярату, хөрмәт хисе тәрбияләү.Уенның сүзләрен өйрәтү.
		2. “Качышлы” уены	Күңелле уйнау. Балаларда дуслык, татулык сыйфатлары тәрбияләү.
		3. “Казлар” уены	Уйныйсы килү теләге тудыру. Балаларны курыкмаска, батыр булырга өндәү.
		4. “Тота бел” уены	Балаларда уйныйсы килү теләге тудыру. Балаларда җитезлек тәрбияләү.
		5.”Көтүче” уены	Балаларда уенга кызыксыну тудыру. Йорт хайваннары турындагы белемнәрен ныгыту. Дус, тату уйнау.
	“Җәй җитә!”	1. “Исәнме, җәй!”	Балаларны җәйге табигать белән таныштыру. Табигатькә сакчыл караш тәрбияләү.
		2. Урамда уеннар уйнау.	Татар халык уеннарына мәхәббәт тәрбияләү. Уеннарга кызыксыну уяту. Осталык, җитезлек тәрбияләү.
		3. “Түбәтәй” уены	Уен белән таныштыру. Кызыксыну уяту. Татар халык уеннарына мәхәббәт тәрбияләү.
		4. .”Көтүче” уены	Балаларда уенга кызыксыну тудыру. Йорт хайваннары турындагы белемнәрен ныгыту. Дус, тату уйнау.
		5-6.Нурлатымның табигате.	Туган җирне ярату. Туган җирнең байлыкларына сакчыл караш тәрбияләү. Сөйләм телен үстерү.

Кулланылган әдәбият:

1. **“Туган телдә сөйләшәбез” 4-5 яшьлек балаларны туган телдә сөйләшергә өйрәтү буенча методик ярдәмлек; К. В. Хазратова;**
2. **“Балачак аланы” балалар бакчалары тәрбиячеләре hәм әти- әниләре өчен хрестоматия; К.В. Закирова.**
3. **“Балалар бакчасында әдәп-әхлак тәрбиясе”; методик кулланма; К.В.Закирова.**
4. **“Балачак-уйнап-көлеп үсәр чак”; балалар бакчасында уеннар методик кулланма; К.В. Закирова.**

Аңлатма язуы.

“Туган телдә сөйләшәбез” укыту –методик комплекты Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының (23.11. 2009)655 нче номерлы боерык нигезендә расланган “Мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасы структурасына федераль дәүләт таләпләре” (алга таба ФДТ.-авт.),Татарстан республикасының 2010-2015 елларга мәгариф системасын үстерү стратегиясе кысаларында балалар бакчаларында балаларга туган телне өйрәтүне, сөйләм үстерү, әдәби телдә сөйләшү күнекмәләре булдыру юнәлешен тормышка ашыру максатын күздә тотып төзелде. Ул түбәндәге бурычларны билгели:

- Балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү;
- Тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру;
- Бәйләнешле сөйләм үстерү;
- Тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау(тоемлау) сәләте булдыру.

ФДТ дә билгеләнгән “Танып белү - сөйләм үсеше юнәлешенә нигезләнеп,
комплекслы - тематик план төзелде. Ул зурлар төркемендә 36 проектны, мәктәпкә әзерлек төркемендә 31 проектны һәм шул проектлар буенча төзелгән, зурлар төркемендә 98, мәктәпкә әзерлек төркемендә 100 эшчәнлек конспектларын үз эченә ала.

“Минем бакчам”, “Мин яратам сине, Татарстан”, “Саулык -зур байлык”, “Исеменә күрә-җисеме”, “Кунак булсаң- тыйнак бул”, “Исәнме мәктәп”, “Кояш системасы”, “Дуслык белән көчле без”, “Китап кайдан килә” һәм башка күп проектлар балалар һәм өлкәннәр тормышын чагылдыра, ана телен камил белергә, аның нечкәлекләренә төшенергә ярдәм итә, башка милләт халыклары белән дустанә мөнәсәбәттә яшәргә өйрәтә, экологик тәрбия күнекмәләре бирә, балаларда әхлакый сыйфатлар формалаштыра.

Бу укыту-методик комплектында ФДТ күрсәткән өч белем бирү өлкәсе карала:

-**“Танып белү ” белем бирү** өлкәсе балаларның туган як табигате, өлкәннәр хезмәте, ел фасыллары турындагы белемнәрен тирәнәйтүне, экологик бәйләнешләрне күрә белү мөмкинлекләрен үстерүне максат итеп куя. Шушы максатларны тормышка ашыруга ярдәм итүче зурлар төркемендә 31 эшчәнлек, мәктәпкә әзерлек төркемендә 33 эшчәнлек каралган. Балалар белән эшчәнлек сәяхәт, күзәтү, тәҗрибәләр уздыру, төрле уеннар формасында уздырыла.

- **“Аралашу” белем бирү** өлкәсе туган телнең нечкәлекләрен, тирәнлеген өйрәнү, сүзнең мәгънәсенә төшенү, логик фикерләү сәләтен үстерү, матур әдәбият әсәрләре белән кызыксыну, аваз культурасы, бәйләнешле һәм кара- каршы

сөйләшә белү (диалогик сөйләм) күнекмәләрен камилләштерү, сәнгатьле сөйләмне үстерү бурычларын гамәлгә ашыра. Бу белем бирү өлкәсенә туры килгән, зурлар төркемендә 35 эшчәнлек, мәктәпкә әзерлек төркемендә 36 эшчәнлек тәкъдим ителә. Авазларны кабатлау, калын һәм нечкә авазларның дифференцациясе һәр эшчәнлеккә өлеш итеп кертелде. Бу өлкәдәге эшчәнлек әңгәмә, үстерелешле диалог(балалар сорау бирә, сорауларга җавап кайтара), сәхнәләштерү, өстәл театры карау, рәсемнәр карау, алар буенча хикәя төзү, уен-викториналар; тасвирлау, үз тәҗрибәсеннән чыгып хикәя төзү, хикәяне дәвам итеп сөйләү кебек эш формаларын күздә тота.

- “Матур әдәбият”белем бирү өлкәсе балаларыбызны мәрхәмәтле, әдәпле, инсафлы булырга өйрәтүче, рухи сафлыкка, хезмәт сөючәнлеккә, ярдәмчеллеккә өндәүче, яшь үзенчәлекләрен искә алып сайланган шигырьләр, хикәяләр, әкиятләр белән таныштыруны, әдәби телдә сөйләшергә өйрәтүне максат итеп куя. Бу белем бирү өлкәсе зурлар төркемендә 32 эшчәнлекне, мәктәпкә әзерлек төркемендә 31 эшчәнлекне үз эченә ала. Эшчәнлек матур әдәбият әсәрләрен уку, эчтәлеген сөйләү, ятлау кебек эш формаларын кулланып оештырыла. .

Укыту-методик комплектыФДТ дә күрсәтелгән 10 белем бирү өлкәсе: (“Сәламәтлек”, “Физик культура”, Социальләштерү”, “Хезмәт”, “Куркынычсызлык”, “Танып – белү”, “Аралашу”, “Матур әдәбият уку”, “Иҗат”, “Музыка”) буенча куелган бурычларны күздә тотып эшләндеҺәм алар турыдан-туры бердәм белем бирү эшчәнлеге стуктурасында интегральләштереп бирелде.

Укыту-методик комплектында тупланган материал балалар бакчасы педагогларына балаларның сөйләмен үстерү,тирә - юнь, матур әдәбият әсәрләре белән таныштыру максатында гына түгел рәсем ясау, әвәләү, кул хезмәте, конструкцияләү, эксперимент эшләре, кисеп ябыштыру, музыка, физкультура эшчәнлекләрендә, иртән балаларны кабул итү, саф һавада булу, табигатьне күзәтү вакытында, әти-әниләр белән бердәм эшчәнлектә иҗади якын килеп кулланылыр һәм ныгытылыр дип өметләнәбез.

“Туган телдә сөйләшәбез” - балаларга телебезнең матурлыгын, байлыгын аңларга, аны тоемларга, туган телебезгә карата ярату хисләре, әти-әниләргә, өлкәннәргә карата хөрмәт тәрбияләргә, үзләрендә күркәм сыйфатлар булдырырга ярдәм итәр дип ышанасы килә.

Шушы җирдән, шушы туфрактан без.
Китә калсак үзгә бер якка,
Өянкеләр җырлап, таллар елап,
Сандугачлар моңы озата. – дип шагыйрә К.Булатованың шигырен
укыганда, балаларга туган җир, туган туфрак, туган телнең изгелеген, өянкеләрнең кайчан җырлаганын, талларның ничек итеп итеп елаганын, сандугачларның моңы ничек итеп күңелне кузгатканынаңлата алсак, без үз максатыбызга ирешкән булырбыз.

Тәрбиячегә ярдәмлек йөзеннән сөйләм үстерү методикасы бирелә.

Матур әдәбият әсәрләрен уку методикасы:

1Әдәби әсәрне сәнгатьле итеп уку.
2Әдәби әсәрне максат куеп уку.
3Әдәби әсәр эчтәлеге буенча әңгәмә уздыру.
4 Әдәби әсәрне кабатлап уку.

Матур әдәбият әсәрләренең эчтәлеген сөйләү методикасы:

1Әдәби әсәрне сәнгатьле итеп уку.
2 Аңлашылмаган сүзләрне аңлату.
3Әдәби әсәрне максат куеп уку.
4 Эчтәлеге буенча әңгәмә уздыру.
5Әдәби әсәрне кабатлап уку.
6 Балалар тарафыннан әсәрнең эчтәлеген сөйләү.(5-6 бала)

Шигырь ятлау методикасы.

1Шигырьне сәнгатьле итеп уку.
2Шигырьне максат куеп уку.
3Шигырь эчтәлеге буенча әңгәмә.
4 Шигырьне кабатлап уку.
5 Балалар тарафыннан шигырьне яттан сөйләү.(5-6 бала)

Тасвирлау хикәяләре төзү планы:

1Бу нәрсә?(Кем?)
2 Нинди өлешләрдән тора?
3Нәрсәдән ясалган? (нинди материал)
4Ни өчен кирәк?

Рәсем буенча хикәя төзеп сөйләү .(Мурашковска И.Н. методикасы **)**

1 адым-“бүл.” (Рәсемдә кем нәрсә күрә, һәрбер бала аерым –аерым әйтә, тәрбияче схематик рәвештә балалар күргән һәм әйткән рәсемнәрне түгәрәккә алып тактага ясый)

2 адым – “әйдә.” (Балаларга эчтәлеге белән туры килгән ике рәсемне кушарга тәкъдим ителә һәм ни өчен дигән сорауга тулы җөмлә белән җавап бирүләре сорала.)

3 адым – “нинди тавышлар ишетәсең.” (Уй белән рәсем эченә керү, сорауга җавап бирү)

4 адым – “нинди исләр тоясың.” (Уй белән рәсем эченә керү, сорауга җавап бирү)

5адым –“рәсемдәге әйберләрнең сыйфатларын әйтү.” (Уй белән рәсем эченә керү, сорауга җавап бирү.)

6 адым – Хикәя төзү**. (**Биш адымны берләштерү.)

Комплекслы - тематик план.
Зурлар төркеме.

Проект темалары	Эшчәнлек төрләре	эшчәнлек саны
1.Минем бакчам.	"Килегез, күрегез, без бакчага йөрибез!" Рәсем карау һәм хикәя төзү. -"Балалар бакчасында." Шигырь ятлау -М .Фәйзуллина. "Өлкән группага күчкәч."	1 1 1
2.Мин яратам сине, Татарстан.	Әңгәмә – "Туган ил кайдан башлана?" " Башкалабыз- Казан." Шигырь уку- Р.Рәкыйпов. "Мин яратам сине, Татарстан."	1 1 1
3.Яхшы сүз - җан азыгы.	Өстәл театры - "Өч кыз" татар халык әкияте. Хикәянең эчтәлеген сөйләү.-Ә.Бикчәнтәева. "Тәмле сүз."	1 1
4.Абдулла Алиш иҗаты.	"А. Алиш- балалар язучысы." Хикәя уку. -А.Алиш."Каз белән аккош."	1 1
5. Хуш киләсең, ямьле көз!	Бакча тирәли сәяхәт- "Җәйләр үтте, көзләр җитте." Рәсем буенча хикәя төзү. - "Көзге табигать." Шигырь ятлау -Х.Халиков. "Көз."	1 1 1
6. Көз күчтәнәчләре.	Яшелчәләр күргәзмәсенә сәяхәт- "Көзге могҗиза." Сәхнәләштерү -В.Хәйруллина. "Яшелчәләр бәхәсе." Шигырь ятлау- Х.Гарданов. "Түтәлләрдә үсте яшелчә."	1 1 1
7. Икмәк – яшәү терәге.	"Игенче хезмәте белән танышу." Әңгәмә -"Икмәк –тормышның нигезе." Әкият уку -"Икмәк"-төрекмән халык әкияте.	1 1 1
8. Минем гаиләм , өем, йорт җиһазлары	"Әби-бабайларны хөрмәтлик." Үз тәҗрибәсеннән чыгып хикәя төзү. - "Безнең гаилә." Шигырь ятлау - Ә.Бикчәнтәева. "Дәү әнием."	1 1 1

	“Һәркемнең үз йорты бар.” Әңгәмә- “Йорт җиһазлары.” Шигырь уку- Ә.Ерикәй. “Әти йорт төзи.”	1 1 1
9. Табын янында.	Савыт-саба кибетенә сәяхәт. Чагыштырма хикәя төзү- “Чәйнек белән самавыр.” Әңгәмә.- “Мин кунак яратам.” Хикәя сөйләү.- “Тәлинкәнең төбе нинди.”	1 1 1 1
10. Киемнәр дә безне бизиләр.	Кием – салым кибетенә сәяхәт. Әңгәмә.- “Милли киемнәр.”	1 1
11. Саулык –зур байлык.	“Су, һава һәм кояш-безнең белән гел юлдаш!” Сәхнәләштерү.- “А.Алиш. “Куян кызы” әкияте. Шигырь ятлау. -Ә.Ерикәй. “Чисталык сөябез.”	1 1 1
12. Исеменә күрә-җисеме	Әңгәмә. -“Исемең матур, кемнәр куйган.” “Без дә хокуклы.”	1 1
13. Салкын кыш.Кышкы уеннар.	Әңгәмә - “Без суыктан курыкмыйбыз.” Тәҗрибә – “Бер хәлнең икенче хәлгә күчүе.” Рәсем буенча хикәя төзү. -“Кышкы уеннар.” Хикәя уку- К.Ушинский. “Кыш әбинең шуклыгы.”	1 1 1 1
14. Бездә кышлаучы кошлар.	Балалар бакчасы тирәли экскурсия -“Җимнәр сибәм кошларга.” Рәсем карау- “Кошлар килгән җимлеккә.” Шигырь ятлау.-Д.Гарифуллин. “Песнәк.” Шигырь уку.- Г.Лотфи.”Балалар ярдәм итә.”	1 1 1 1
15. Кыргый хайваннар.	Төркемдә уен оештыру.- “Зоопаркка сәяхәт.” Рәсем буенча хикәя төзү. -“Куяннар.” Әкият уку,сәхнәләштерү.- “Төлке белән бүре.” Татар халык әкияте. Шигырь ятлау. К. Мостафин “Бүре баласы”	1 1 1 1
16. Йорт хайваннары һәм кошлары.	Үз тәҗрибәсеннән чыгып хикәя төзү.- “Ишегалдында.” Рәсем карау. -“Песи һәм песи балалары.” Хикәянең эчтәлеген дәвам итеп сөйләү.-Г.Мөхәммәтшин.”Ак	1 1 1

	песи.”	
17. Транспорт.	“Җир өсте, һава, су транспорты.” Чагыштырып тасвирлау хикәясе төзү. - “Йөк машинасы һәм җиңел машина.” Хикәя уку. - И. Дәүләтшин. “Алпамыш шәһәргә килде.”	1 1 1
18. Юл йөрү кагыйдәләре.	“Машина йөртүче һәм җәяүлене кисәтүче куркынычсызлык билгеләре.” Әңгәмә - “Велосипед- минем дустым.” Шигырь ятлау. - Ш.Галиев. “Светофорның өч күзе.”	1 1 1
19. Хезмәт төбе – хәзинә.	Төзелеш булган җиргә сәяхәт яки рәсем карау. “Хезмәткә хөрмәт.” Әңгәмә. - “Кем булырга.” Шигырь уку.- В. Хәйруллина “Архитектор”	1 1 1
20. Кунак булсаң-тыйнак бул!	Әңгәмә.- “Сүз эчендә энҗе бар.” Шигырь уку.- В.Хәйруллина. “Табын кагыйдәләре.”	1 1
21.Рәсәй –зур дәүләт	“Татарча да яхшы бел, русча да яхшы бел...” Әңгәмә. – “Теле барның-иле бар.”	1 1
22. Батырлыкта –матурлык.	“Җирне, күкне һәм диңгезне саклаучылар.” Шигырь уку. - Җ.Дәрзаман. “Солдат булдым.”	1 1
23. Заманча әкиятләр.	“Винни - пух кунакка бара”-минем яраткан мультфильмым.”	1
24. Кояш гомере телим мин, әнием синә!	Әңгәмә.- “Әни кирәк.” Шигырь ятлау.-Н.Гайсин. “Әни гөлләре”.	1 1
25. Без язны яратабыз.	Без язны яратабыз. Балалар бакчасы тирәли максатчыл күзәтү. Рәсем буенча хикәя төзү.- “Яз.” Татар халык иҗаты аша язны тасвирлау. Шигырь ятлау.- М.Мазунов. “Яз килә.” Тәҗрибә үткәрү.- “Суган утырттык”	1 1 1 1 1
26. Безнең канатлы дусларыбыз.	Терәк сораулар буенча рәсемгә карап чагыштырма хикәя төзү. “Сыерчык белән карга, яз килүгә шатлана.” Уен - викторина. “Кошлар - безнең дусларыбыз!”	1 1

	Шигырь уку- Г.Тукай. “Карлыгач.”	1
27. Хәрәкəттә-бәрәкәт.	Хәрәкəттә - бәрәкәт. Слайдлар карау.“Минем яраткан спорт төре.” Шигырь уку. - В.Хайруллина. “Туплар.”	1 1
28. Су яшәү чыганагы.	Әңгәмә. - “Яңгыркаем яу, яу!” Тәҗрибә.- “Суның үзенчәлекләре.”	1 1
29. Уттан саклан!	Әңгәмә.- “Янгын куркынычсызлыгы!” Шигырь уку.- Г.Гыйльманов. “Ярый әле.”	1 1
30. Бүлмә гөлләре.	“Хуш исле нәфис гөлләр” Тәҗрибә. - “Кояш, су һәм һаваның үсемлекләр өчен әһәмияте.”	1 1
31. Галәм киңлекләре	Уен “Планетарийга сәяхәт.”	1
32. Г. Тукай иҗаты.	“Г.Тукайның тормышы һәм иҗаты.” Сәхнәләштерү.-Г.Тукай. “Бала белән күбәләк.” Шигырь ятлау.- З.Туфайлова. “Тукай абый.”	1 1 1
33 Урман- җиребезнең матурлыгы, байлыгы.	Урман почмагына экскурсия. “Камканы күзәтү.” Әкият эчтәлеген сөйләү.- Ф.Зариф. “Татлы җәй.” “Кызыл китап нәрсә ул?”	1 1 1 1
34. Алдакчы, саран булма.	Хикәя уку.-Н.Фәттах. “Велосипедлы Мөнир.” “Тукай бәйрәме”ндә катнашу	1 1
35.Җиңү алып килде май.	Сугыш ветераннары белән очрашу. “Бөек җиңү.” Шигырь уку.- Э. Шарифуллина. “Минем бабай.”	1 1
36. Чәчәкләр – тормыш яме.	Уен-викторина.- “Чәчәкләр - тормыш яме.”	1
37.Татар халык уеннары	Татар халык уеннарын уйнау	1
38.Татар милли бизәкләре	Татар бизәге	1
39.”Әкияттә кунакта”	Татар халык әкиятләрен уку	1
40.”Хуш киләсең, җәй!”	Әкият эчтәлеген сөйләү. Ф. Зариф “Татлы җәй” (кабатлау)	1
41.Саф һавада уеннар	Саф һавада уеннар уйнау	2

42.Татар халык әкияте	Татар халык әкиятләре белән танышу	2
43.Танып белү.	Танып белү уены. “Камканы күзәтү”.	1

Комплекслы - тематик план.
Мәктәпкә әзерлек төркеме.

Проект темалары.	Эшчәнлек төрләре.	эшчәнлек саны
1. Белем бәйрәме.	Мәктәпкә экскурсия.- “Исәнме, мәктәп!” Әңгәмә. -“Белем бәйрәме.” Хикәя уку.- М .Хәсәнов. “Сара мәктәпкә бара.”	1 1 1
2. Аралашу әдәбе.	Әңгәмә. -“Тәмле сүз-җан азыгы.” Хикәя эчтәлеген сөйләү.- В. Осеева. “Тылсымлы сүз.”	1 1
3. Туган ягым –яшел бишек.	“Минем туган җирем.” Әңгәмә. -“Минем гүзәл халкым.” “Туган ягым язучылары.” “Татарстан буйлап сәяхәт.” Әңгәмә.- “Чал тарихлы Казаным.” Шигырь уку.- Ә. Синегулов. “Татарстан җирләре.”	1 1 1 1 1 1
4.Абдулла Алиш иҗаты.	А. Алиш иҗаты белән танышу. Әкиятнең эчтәлеген сөйләү.- “Сертотмас үрдәк.”	1 1
5. Алтын көз!	Урман почмагына экскурсия. Рәсем буенча хикәя төзү.- “Алтын көз.” Шигырь ятлау. - М. Җәлил. “Көз җитте.”	1 1 1

6. Яшелчә, җиләк-җимеш.	“Бакчада көзге эшләр.” Үз тәҗрибәсеннән чыгып хикәя төзү.- “Мин уңыш җыйдым.” Шигырь уку. -Х. Халиков. “Дәү әнием-бакчачы.” “Көз күчтәнәчләре.” Рәсем буенча хикәя төзү.- “Көзге эшләр.” Шигырь уку.- Н. Мадьяров. “Балан.”	1 1 1 1 1 1
7. Икмәк – яшәү терәге.	“Игенченең тырышлыгы кырларыннан күренә.” Картина карау.- И. Шишкин. “Арыш басуы.” Шигырь уку.- Р. Вәлиева. “Ашлар солтаны.”	1 1 1
8. Гаилә һәм йорт җиһазлары.	“Минем өем, өй җиһазлары.” Әңгәмә.- “Нәрсә ул электр һәм электр җиһазлары?” Иҗади хикәя төзү. -“Тату гаилә.” Шигырь уку. -З. Туфайлова. “Минем гаиләм.”	1 1 1 1
9.Ашамлыклар һәм савыт-саба.	Ашханәгә экскурсия. Әңгәмә.- “Кунак чакырдык.” Хикәянең эчтәлеген сөйләү.- С.Сәүбәнова. “Ботка нигә тәмле.”	1 1 1
10. Милликиемнәр.	Танышу уены.- “Әбиемнең серле сандыгы.” Чагыштырып хикәя төзү.- “Кием кешене бизи.” Шигырь уку. -Р. Вәлиева. “Кәләпүшем, кәләпүш.”	1 1 1
11. Кыш. Кышкы уеннар.	Паркка экскурсия. - “Килеп җитте матур кыш.” Әңгәмә.- “Паркта минем күргәннәрем.” Шигырь ятлау.- Г. Латыйп. “Кыш килде.” “Боз һәм бозлыклар.” Иҗади хикәя төзү.- “Кышкы уеннар.” Язма сөйләм.- “Кыш бабайга хат.”	1 1 1 1 1 1
12.Кыргый хайваннар.	“Кайда, ничек кышлыйлар.” Рәсем буенча хикәя төзү.- “Кыш. Тиеннәр.”	1 1
13. Кышлаучы кошлар.	Кошларны күзәтү. -“Безнең канатлы дусларыбыз.” “Кошларга ярдәм итик.”	1 1

	Калмык халык әкиятен уку.- “Күңелле чыпчык белән күңелсез карга.”	1
14. Йорт хайваннары һәм кошлары.	“Авылда ишегалды.” Картина буенча хикәя төзү.- “Йорт хайваннары. Ат белән колын.” Әкиятнең эчтәлеген сөйләү.- “Үрдәк беренчелекне алган.”	1 1 1
15.Транспорт, юл йөрү кагыйдәләре.	“Транспорт төрләре белән танышу.” Әңгәмә.- “Юл йөрү кагыйдәләре кирәк безгә һәркөнне.” Шигырь ятлау.- Г. Юнысова. “Светофор.”	1 1 1
16. Һөнәрләр.	Балалар бакчасы буйлап сәяхәт. “Безне җырларга кем өйрәтә.” Әңгәмә. -“Әти-әниләр һөнәре.” Шигырь уку.- Э. Мөэминова. “Фокусчы.” Укытучы хезмәте белән таныштыру. “Укытучы.”	1 1 1 1
17.Мультфильмда кунакта.	Әкиятне дәвам итеп сөйләү.- “Күчтәнәч”тә кунакта.” Әңгәмә.- “Әкиятләр иленә сәяхәт.”	1 1
18. Мин дөньяның бер кешесе.	Әңгәмә. -“Мин бәхетле-мин хокуклы.” “Тигез хокук белән яшик бу җирдә.”	1 1
19.Мин һәм минем сәламәтлегем.	Шифаханәгә (шәфкать туташы бүлмәсенә) экскурсия. “Шәфкать туташы.” Фикер алышу.- “Сәламәтлек – зур байлык.” Хикәянең эчтәлеген сөйләү.- В. Монасыйпов “Шифалы табиблар.”	1 1 1
20. Муса Җәлил. Ил сакчылары.	“Кемнәр алар ил сакчылары.” “Муса Җәлил – бөек шагыйребез”. (Сәхнәләштерү. М.Җәлил “Карак песи.”) Шигырь уку.- Р. Корбан “ Җәлил турында җыр.”	1 1 1
21. Халыкара телләр көне.	Фикер алышу. -“Дуслык бөек көч.” Әңгәмә. - “Россия – безнең илебез.” Шигырь ятлау. -Х.Халиков. “Сөйләшсәләр безнеңчә.”	1 1 1
22. Бүлмә гөлләре.	Тәҗрибә үткәрү.- “Ни өчен орлыкларны, үсемлекләрне балчыкка утырталар.” Хикәя төзү. -“Кактус белән фикус гөлен чагыштыру.” Шигырь уку. Ә.Габиди. “Минем гөлләрем.”	1 1 1
23. Ямьле яз.	Паркка экскурсия.- “Туган якка яз килде.” Эчтәлекле рәсемнәр сериясе буенча хикәя төзү.-“Яз. Сыерчыклар.”	1 1

	Шигырь уку.- Н. Мәдьяров. “Көләч яз.” Күзәтү. -“Ак болытлар ага зәңгәр күктә.”	1 1
24.Исәнмесез, кошкайлар.	“Күчмә кошлар безгә яз алып килде.” Шигырь ятлау.- Г. Юнысова. “Кара.”	1 1
25. Урман. Кызыл китап.	“Нәрсә ул кызыл китап.” Әңгәмә. -“Урман безнең байлыгыбыз.” Хикәянең эчтәлеген сөйләү.- Р. Төхвәтуллин. “Шомырт нигә елый.”яки Хикәянең эчтәлеген сөйләү. - Пришвин.”Алтын болын.”	1 1 1 1
26.Китап кайдан килә.	Китапханәгә экскурсия. Бирелгән сүзләрдән хикәя төзү.- “Китап кибете.” Шигырь уку.- Х. Халиков. “Китап докторы.”	1 1 1
27. Космос.	“Нәрсә ул кояш системасы?” Әңгәмә.- “Космонавтика көне.” Шигырь уку.- Йолдыз. “Сәлам, галәм.”	1 1 1
28. Спорт.	“Казанда Универсиада.” Рәсем буенча хикәя төзү.- “Спорт мәйданчыгында.” Шигырь ятлау.- Г.Юнысова. “Зарядкага бас.”	1 1 1
29. Г. Тукай иҗаты.	Әдәби викторина.- “Мультфильмда кунакта.” Сәхнәләштерү.- Г. Тукай. “Кызыклы шәкерт.” Шигырь уку. - Г. Тукай. “Эш беткәч, уйнарга ярый.” “Г. Тукай һәм балалар.”	1 1 1 1
30. 9 нчы май-Җиңү көне.	Ветераннар белән очрашу.- “Алар безгә җиңү бүләк итте.” Хикәянең эчтәлеген сөйләү. -Л. Кассиль. “Күңелләрдә мәңге сакланыр.”	1 1
31.Хуш бакчам, исәнме, мәктәп!	“Без барабыз мәктәпкә.” Сәхнәләштерү.- Г. Тукай. “Һәркем эштә.” Г.Тукай иҗаты буенча уен- викторина уздыру.	1 1 1
32.” Татар халык әкиятләре бездә кунакта”	Татар халык әкиятләрен уку	2

33.Татар халык уеннары	Татар халык уеннарын уйнау	2
34.”Туган ягым табигате”	Туган ягым табигате (табигатьне күзәтү.	2
35.”Эссе җәй, исәнме!”	Йомгаклау дәресе	1

Ел ахырында үзләштерелергә тиешле белем һәм күнекмәләр.
(зурлар төркеме).

Танып белү.	Аралашу.	Матур әдәбият уку.
-Транспорт төрләрен кеше тормышын җиңеләйтүче, уңайлыклар тудыручы әйберләрне белү. -Предметның төсе күләме, формасы, зурлыгы, авырлыгы, нинди материалдан эшләнгән булуы турында сөйли алу, аларны төркемләү. -Төрле һөнәрләр (төзүчеләр, авыл эшчәннәре...) турында белү. -Туган шәһәрең (авылың) , туган илең, аның башкаласы, юл йөрү кагыйдәләрен белү. -Үз туганнары , үзе турында сөйли алу, өй адресын әйтү. -Табигать күренешләрен күзәтеп, алар арасындагы бәйләнешләр турында нәтиҗә чыгара алу, кайбер закончалыкларны белү.	-Сөйләмдә төрле кушма җөмләләр куллану, Туры һәм кыек сөйләмнән файдалану. -Үз тәҗрибәсеннән чыгып, эчтәлекле рәсемнәр, картиналар буенча мөстәкыйль рәвештә хикәя төзү. -Әкиятләрнең ахырын тәмамлау, зур булмаган әдәби әсәрләрнең эчтәлеген сөйләгәндә интонацияләрдән дөрес файдалану. -Сөйләмдә, башкалар белән аралашканда ягымлы сүзләр куллану. -Мәгънәдәш сүзләр һәм капма-каршы сүзләр куллану. -Аралашуда актив булу, теләп катнашу.	-Әсәрнең жанрын билгели алу (әкият, хикәя). -Зур булмаган әсәрләрне сәхнәләштерү, рольләргә бүлеп шигырьләрне сөйләү. -Яраткан язучыларны атый белү. -Укыту методик комплектында күрсәтелгән 2-3 шигырьне сөйләү, табышмак, мәкальләрне искә төшереп әйтү. -Әдәби персонажның кылган гамәлләре турындагы фикерләрен башкаларга сөйләү. -Үзенең яраткан китабы турында башкаларга сөйли белү.

Балаларның белем дәрәҗәләре үсеше күрсәткече. (зурлар төркеме).
Танып белү.

Югары дәрәҗә.(3 балл.) Балалар транспорт төрләрен, кеше тормышын җиңеләйтүче, уңайлыклар тудыручы әйберләрне таный һәм әйтә. Предмет һәм аның үзенчәлекләре (төсе, формасы, күләме, нинди материалдан булуы) турында сөйли, аларны төркемли белә. Төзүче, транспорт хезмәткәрләре, авыл эшчәннәре хезмәте турында белә. Юл йөрү кагыйдәләрен дөрес әйтә. Туган иле, шәһәре (авылы),Россиянең, Татарстанның башкаласы турында белә. Үз туганнары, үзе турында

сөйли, адресын әйтә. Табигатьтәге кайбер закончалыкларны белә, алар арасындагы бәйләнешләр турында нәтиҗә чыгара.
Уртача дәрәҗә.(2 балл.)Балалар транспорт төрләрен, кеше тормышын җиңеләйтүче, уңайлыклар тудыручы әйберләрне атаганда хата җибәрә, ләкин үзлектән төзәтә. Предмет һәм аның үзенчәлекләре (төсе, формасы, күләме, нинди материалдан булуы) турында тулысынча сөйләми, исенә төшергәч, өстәп сөйли белә, төркемли ала. Төзүче, транспорт хезмәткәрләре, авыл эшчәннәре хезмәте турында мәгълүматне тулысынча биреп бетерә алмый. Туган иле, шәһәре (авылы),Россиянең, Татарстанның башкаласы турында белә. Үз туганнары, үзе турында аз сөйли, сораулар биргәч үзлектән тулыландыра. Табигатьтәге кайбер закончалыкларны аңлатканда, үзара бәйләнешләр турында нәтиҗә чыгарганда кыенлыклар кичерә.
Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.) Балалар транспорт төрләрен, кеше тормышын җиңеләйтүче, уңайлыклар тудыручы әйберләрне атаганда хата җибәрә. Предмет һәм аның үзенчәлекләре (төсе, формасы, күләме, нинди материалдан булуы) турында тәрбияче ярдәменнән башка сөйли белми, төркемли алмый. Төзүче, транспорт хезмәткәрләре, авыл эшчәннәре хезмәте турында мәгълүмате юк. Туган иле, шәһәре (авылы), Россиянең, Татарстанның башкаласы турында әйтә белми. Үз туганнары, үзе турында тәрбияче ярдәмендә сөйли. Адресын белми. Табигатьтәге кайбер закончалыкларны аңлата, үзара бәйләнешләр турында нәтиҗә чыгара алмый.

Аралашу.

Югары дәрәҗә. (3 балл.)Сөйләмдә төрле кушма җөмләләр куллана белә, туры һәм кыек сөйләмнән файдалана. Үз тәҗрибәсеннән чыгып, эчтәлекле рәсемнәр, картиналар буенча мөстәкыйль рәвештә хикәя төзи. Әдәби әсәрләрнең эчтәлеген сөйләгәндә, иҗади хикәяләр төзегәндә интонацияләрдән дөрес файдалана. Сөйләмдә, башкалар белән аралашканда ягымлы сүзләр куллана белә. Мәгънәдәш сүзләр, капма-каршы сүзләрне дөрес әйтә белә.Тәрбияче һәм балалар белән аралашуда теләп катнаша. үстерелешле аралашуда катнашу дәрәҗәсе камил.
Уртача дәрәҗә. (2 балл.) Сөйләмдә төрле кушма җөмләләр кулланганда хаталар җибәрә, үзлектән төзәтә белә. Үз тәҗрибәсеннән чыгып, эчтәлекле рәсемнәр, картиналар буенча хикәя төзегәндә тәрбиче ярдәмен көтә, бик үк мөстәкыйль түгел. Әдәби әсәрләрнең эчтәлеген тулы бирми, иҗади хикәяләр төзегәндә иҗади түгел. Сөйләмдә, башкалар белән аралашканда ягымлы сүзләрне аз куллана. Мәгънәдәш сүзләр, капма-каршы сүзләрне әйткәндә хаталар җибәрә.Тәрбияче һәм балалар белән аралашуда катнаша, үстерелешле аралашуда катнашуы камил дәрәҗәдә түгел.
Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.) Бала **с**өйләмдә гади җөмләләр куллана, үз тәҗрибәсеннән чыгып начар сөйли, эчтәлекле рәсемнәр, картиналар буенча хикәя төзегәндә тәрбияче ярдәмен көтә. Әдәби әсәрләрнең эчтәлеген план буенча сөйли белми, иҗади хикәяләренең эчтәлеге гади, интонацияләрдән файдаланмый. Сөйләмдә, башкалар белән аралашканда ягымлы сүзләрне аз куллана. Мәгънәдәш сүзләр, капма-каршы сүзләрне әйтми.Тәрбияче һәм балалар белән аралашуда сирәк катнаша, үстерелешле аралашуда катнашуы юк дәрәҗәдә.

Матур әдәбият уку.

Югары дәрәҗә. (3 балл.) Әсәрнең жанрын (әкият, хикәя)аера ала. Зур булмаган әсәрләрне сәхнәләштерүдә, рольләргә бүлеп шигырьләр укуда актив катнаша, тиз истә калдырып яттан сөйли. Язучыларны таный һәм атый, әсәрләрен белә. Шигырьләрне, мәкальләрне, санамышларны сөйләмдә мөстәкыйль куллана. Әдәби персонажларның кылган гамәлләренә дөрес бәя бирә. Үзенең яраткан китабы турында башкаларга сөйләп бирә ала.

Уртача дәрәҗә. (2 балл.) Әсәрнең жанрын (әкият, хикәя)аерганда ялгышлыклар җибәрә, ләкин тәрбияче ярдәмендә үзлектән төзәтә ала. Зур булмаган әсәрләрне сәхнәләштерүдә, рольләргә бүлеп шигырьләр укуда активлык күрсәтми, ләкин катнаша. Язучыларны таный, әсәрләрен әйтүдә кыенлыклар кичерә. Шигырьләрне, мәкальләрне, санамышларны сирәк куллана. Әдәби персонажларның кылган гамәлләренә бәя биргәндә хаталар җибәрә. Үзенең яраткан китабы турында башкаларга тулы итеп сөйләми.

Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.) Әсәрнең жанрын (әкият, хикәя)аера алмый. Зур булмаган әсәрләрне сәхнәләштерүдә, рольләргә бүлеп шигырьләр укуда катнашырга теләге юк. Язучыларны танымый, әсәрләрен әйтә алмый. Шигырьләрне, мәкальләрне, санамышларны кулланмый. Әдәби персонажларның кылган гамәлләренә бәя бирә белми. Үзенең яраткан китабы турында башкаларга сөйли белми.

Ел ахырында үзләштерелергә тиешле белем һәм күнекмәләр.
(мәктәпкә әзерлек төркеме.)

Танып белү.	**Аралашу.**	**Матур әдәбият уку.**
-Сәламәт яшәү рәвеше, дөрес туклану турында күзаллау. -Экологик бәйләнешләрне аңлата алу, кешенең табигать белән бәйләнеше, үзара йогынтысын белү. -Табигатьнең төрле объектлары турында мәгълүматле булу. -Предметларны үзләренә генә хас билгеләре, үзнчәлекле сыйфатлары буенча аерып ала һәм төркемли белү. -Үзе турында, (Ф.И.О., адрес, № телефон, әти-әнисе)сөйли белү, өлкәннәр хезмәте, аларның эшлекле сыйфатлары турында мәгълүматле	-Күмәк сөйләмдә катнашу (сораулар бирә, сорауларга тулы җавап кайтара, вакыйгаләр, фактлар,күренешләр турында эзлекле мәгънәле, аңлаешлы итеп сөйли.) -Сөйләмдә төрле сүз төркемнәрен мәгънәсе буенча аңлап төгәл куллану. -Сүзләрне контексттагы мәгънәсенә туры китереп сөйли белү күнекмәләре булу. Предметлар, картиналар, рәсемнәр буенча, үз тәҗрибәсеннән чыгып иҗади хикәяләр төзи белү. Тәрбияче, һәм яшьтәшләре белән әдәпле	-Әсәрнең жанрын билгели алу (Әкият, хикәя, шигырь.) -Китап геройларының хәленә керә белү, кылган гамәлләренә дөрес бәя бирү, үз мөнәсәбәтен белдерү. - Шигырьләрне, сәхнәләштергән әсәрләрне сәнгатьле итеп сөйләү, эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирә белү. -Иллюстрацияләр, рәсемнәргә карап өйрәнгән матур әдәбият әсәрләрен тану. -Китаплардан яңа белемнәр алу

булу.	итеп сөйләшә белү.	мөмкинлеген аңлау.

Балаларның белем дәрәҗәләре үсеше күрсәткече.
(мәктәпкә әзерлек төркеме).
Танып белү.

Югары дәрәҗә. (3 балл.)Бала сәламәт яшәү рәвеше, дөрес туклану турында күзаллый. Экологик бәйләнешләрне аңлата ала, кешенең табигать белән бәйләнеше, үзара йогынтысын белә.Табигатьнең төрле объектлары турында мәгълүмат бирә ала.Предметларның үзләренә генә хас билгеләре, үзенчәлекле сыйфатлары турында сөйли, аларны төркемли белә.Үзе турында, (Ф.И.О., адрес, № телефон, әти-әнисе)сөйли белә, өлкәннәр хезмәте, аларның эшлекле сыйфатлары турында мәгълүмате бар.

Уртача дәрәҗә. (2 балл.) Сәламәт яшәү рәвеше, дөрес туклану турында баланың күзаллавы җитәрлек дәрәҗәдә түгел. Экологик бәйләнешләрне күрүдә авырыксына, тәрбияче яки балалар ярдәмендә үзе җавап бирә.Табигатьнең төрле объектлары турында мәгълүмате бар, дөрес итеп тәрбияче ярдәмендә аңлата. Предметларның үзләренә генә хас билгеләре, үзенчәлекле сыйфатлары турында сөйлгәндә хаталар җибәрә, төркемләгәндә хаталар җибәрсә үзлектән төзәтә белә .Үзе турында, (Ф.И.О., адрес, № телефон, әти-әнисе) мәгълүмате тулы түгел.

Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.)Сәламәт яшәү рәвеше, дөрес туклану турында бала күзалламый. Экологик бәйләнешләрне, кешенең табигать белән бәйләнеше, үзара йогынтысы турында әйтә белми. Табигатьнең төрле объектлары турында мәгълүмат бирә алмый. Предметларның үзләренә генә хас билгеләре, үзенчәлекле сыйфатлары турында сөйли әмма аларны , төркемләми. Үзе турында, (Ф.И.О., адрес, № телефон, әти-әнисе) мәгълүмате аз.

Аралашу.

Югары дәрәҗә (3 балл.)Бала күмәк сөйләмдә актив катнаша (сораулар бирә, сорауларга тулы җавап кайтара, вакыйгаләр, фактлар,күренешләр турында эзлекле мәгънәле, аңлаешлы итеп сөйли.).Сөйләмдә төрле сүз төркемнәрен мәгънәсе буенча аңлап төгәл куллана ала.Сүзләрне контексттагы мәгънәсенә туры китереп сөйли белә.Предметлар, картиналар, рәсемнәр буенча, үз тәҗрибәсеннән чыгып үзлектән иҗади хикәяләр төзи белә.Тәрбияче, һәм яшьтәшләре белән әдәпле итеп сөйләшә белә. Бәйләнешле сөйләме чиста, грамматик яктан дөрес.

Уртача дәрәҗә. (2 балл.)Бала күмәк сөйләмдә катнаша (сорауларны аз бирә, сорауларга җавап кайтара, вакыйгаләр, фактлар,күренешләр турында эзлекле сөйләгәндә хаталар җибәрә, ләкин үзлектән төзәтә).Сөйләмдә төрле сүз төркемнәрен мәгънәсе буенча кулланганда хаталар җибәрә. Предметлар, картиналар, рәсемнәр буенча, үз тәҗрибәсеннән чыгып иҗади хикәяләр төзегәндә хаталар җибәрә, тәрбияче ярдәмендә үзлектән төзәтә ала.Тәрбияче һәм яшьтәшләре белән әдәпле итеп сөйләшә белә.

Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.)Бала күмәк сөйләмдә катнашмый (сораулар бирә, сорауларга тулы җавап кайтара алмый вакыйгаләр, фактлар, күренешләр турында эзлекле сөйләгәндә хаталар җибәрә, үзлектән төзәтә белми).Сөйләмдә

төрле сүз төркемнәрен мәгънәсе буенча кулланганда хаталар җибәрә. Предметлар, картиналар, рәсемнәр буенча, үз тәҗрибәсеннән чыгып үзлектән иҗади хикәяләр төземи.

Матур әдәбият уку.

Югары дәрәҗә.(3 балл.) Әсәрнең жанрын билгели ала (әкият, хикәя, шигырь). Китап геройларының хәленә керә белә, кылган гамәлләренә дөрес бәя бирә, үз мөнәсәбәтен белдерә. Шигырьләрне, сәхнәләштергән әсәрләрне сәнгатьле итеп сөйли, эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирә белә. Иллюстрацияләр, рәсемнәргә карап өйрәнгән матур әдәбият әсәрләрен таный.Китаплардан яңа белемнәр алу мөмкинлеген аңлый.

Уртача дәрәҗә. (2 балл.)Әсәрнең жанрын билгеләүдә (әкият, хикәя, шигырь) хаталар җибәрә. Китап геройларының хәленә керә белә, кылган гамәлләренә дөрес бәя бирә, үз мөнәсәбәтен аңлата алмый. Шигырьләрне, сәхнәләштергән әсәрләрне сөйләгәндә сәнгатьлелек җитми.Эчтәлеге буенча сорауларга җавап биргәндә хаталар җибәрә. Иллюстрацияләр, рәсемнәргә карап өйрәнгән матур әдәбият әсәрләрен таныганда, хаталар җибәрә, күп очракта үзлектән төзәтми. Китаплар белән кызыксына, мөстәкыйльлеге чамалы.

Уртачадан түбән дәрәҗә.(1 балл.) Бала әсәрнең жанрын (әкият, хикәя, шигырь) тәрбияче ярдәменнән башка билгели алмый. Китап геройларының хәленә керә белми, кылган гамәлләренә дөрес бәя бирә алмый, үз мөнәсәбәтен дөрес аңлата алмый. Шигырьләрне тиз истә калдырмый, сәхнәләштергән әсәрләрне сөйләгәндә сәнгатьлелеге, иҗадилыгы юк. Эчтәлеге буенча сорауларга тәрбияче ярдәмендә җавап бирә яки бирә алмый. Иллюстрацияләр, рәсемнәргә карап өйрәнгән матур әдәбият әсәрләрен таныганда күп хаталар җибәрә. Китаплар белән кызыксынмый.

Кулланылган әдәбият.

1. Ал кирәк,гөл кирәк (методик кулланма). Р. Ягъфәров.- Казан. 1995.
2. Балачак аланы (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2011.
3. Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү программасы. М.А.Васильева, В.В. Гербова, Т.С. Комарова. - Казан Мәскәү.2006.
4.Балалар бакчасында татарча сөйләм үстерү дәресләре (методик кулланма.) З.М. Зарипова, А.И.Касимова.- Казан 2010.
5. Бала бишеге-гомер ишеге (җыентык). Ф.Зарипова... - Яр Чаллы. 2000.
6. Белем бирү һәм тәрбия процессында милли төбәк компоненты(методик кулланма). З.М. Зарипова. - Яр Чаллы. 2000.
7. Балалар фольклоры. Н. Исәнбәт. - Казан. 1984.
8. Балалар бакчасы (хрестоматия). Ф.Ю. Юсупов.- Казан. 2003.
9. Бал бабай. З.М.Зарипова, И.М. Хәмитов. - Яр Чаллы. 2000.
10. Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү (программа). К.В.Закирова...- Казан 2009.
11. Балалар бакчаларында телдән сөйләмгә өйрәтүнең фәнни методик нигезләре (монография). М.Ф.Кашапова. - Казан.

2009.
12. Гөлбакча (хрестоматия). Ф.Ю. Юсупов... - Казан. 1990.
13. Диагностика речевого развития дошкольников. (3-7 лет). О.С.Ушакова, Е.М. Струнина. - Москва. 1999.
14. Иң гүзәл тел-туган тел (методик кулланма). М.Ф.Кашапова. - Казан. 2009.
15.Иң матур сүз (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2000.
16. Иң татлы тел-туган тел (методик кулланма). М.Ф.Кашапова. - Казан. 2004.
17. Иҗат баскычлары (методик ярдәмлек). Р.К.Шәехова, К.В.Закирова.- Казан. 2001.
18. Көч һәм рух тамырлары (хрестоматия). К.В.Закирова, Р.А.Низамов.- Казан. 1998.
19. Кәҗә-мәкәрҗә (методик кулланма). Р. Ягъфәров.- Казан. 1994.
20. Методика развития речи детей. А. М. Бородич.- Москва. 1981.
21. Материал к занятиям по развитию речи. Т.И. Подрезова.- Москва. 2006.
22. Программа по обучению детей русскому языку. З. М. Зарипова...- Набереңные Челны. 2004.
23. Развитие речи детей 5-7 лет.). О.С.Ушакова. - Москва. 2011.
24. Раушан көзге (хрестоматия). Р.Ш.Халикова.- Казан. 1993.
25. Туган телем- бөек анам теле (методик кулланма). З.М.Зарипова. - Яр Чаллы. 2004.
26. Табигатькә сәяхәт (методик эшләнмә). Г.М. Хәкимова. - Яр Чаллы. 2007.
27. Татар халык уеннары. Р. Ягъфәров. - Казан. 2002.
28. Татар халык табышмаклары. “Идел-йорт” нәшрияте. - Яр Чаллы. 2000.
29. Театр уйнап үсәбез (ярдәмлек). А.Т.Хуҗина. - Яр Чаллы. 2009.
30. Уйный-уйный үсәбез (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2005.
31. Уйныйк әле, балалар (методик ярдәмлек). М.Ф.Кашапова.- Казан. 2011.
32. Юлда йөрсәң, уяу бул! Ф.Л.Гыйниятуллина. - Яр Чаллы. 2008.
33. Әхлак дәресләре (дәрес эшкәртмәләре). В. С. Казыйханов.- Яр Чаллы. 1997.
34. Әхлак белеме - (хрестоматия). В. С. Казыйханов. Яр Чаллы. 2000.
35. Әткәм-әнкәмнең теле (методик кулланма). К.В.Закирова, С.М.Гаффарова.- Казан. 1997.
36. Әдәп-матур гадәт. З.М.Зарипова. - Яр Чаллы. 2009.
37. Үз илемдә, үз телемдә (методик кулланма). Ф.М.Зиннурова.- Казан. 2009.
38. Җил каян килә (җыентык). Л. Шәех.- Казан. 2008.